UDC 378.126
DOI https://doi.org/10.31470/2415-3729-2023-17-228-241

Historical and Pedagogical Aspect of the Development of the Academic Talent of Students in Abroad Theory and Practice

Huang Tiwen
Student of the third educational and scientific level of higher education H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
✉ 29, Alchevskykh Str., Kharkiv, Ukraine, 61002
E-mail: htw21@163.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-7252-4829

Історико-педагогічний аспект розвитку академічної обдарованості студентів в зарубіжній теорії та практиці

Хуан Тівень
здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти, Харківський національний педагогічний університеті імені Г. С. Сковороди,
✉ вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна

Abstract

This article is devoted to the one of the aspects of the students' academic giftedness development in foreign theory and practice, which related to the history of pedagogy. **The purpose** of the article is to analyze the historical and pedagogical aspect of the development of academic giftedness of students in foreign theory and practice. The following used **research methods** were decisive as analysis and generalization of scientific and

methodical sources, synthesis of the obtained data. **Results**. Academically gifted children have been found to have many needs that cannot be met by the standard education system. Therefore, in most educational institutions in Europe and the USA, programs for working with academically gifted children were designed and, in connection with this, the professional training programs for teachers were seriously changed and supplemented. An important role in the development of professional training of teachers who work with gifted and talented children is played by international organizations that research giftedness. Accumulated domestic and foreign experience on this problem shows the relevance of further development of theoretical foundations and practical ways of developing the academically gifted children education system. **Conclusions.** The peculiarities of the development of the education system for academically gifted children in the USA have been identifies by the author of the article as following: the deepening of profile and level differentiation of education; wide use of internal differentiation methods; the variability of forms of individualization of education; increase in the number of special educational institutions, departments and streams; the use of pedagogical mentoring programs. The specific peculiarities of the education content and methods of teaching gifted children, which consist in the application of accelerated learning and courses of «expansion» and «enrichment» of the program; increasing the role of effective teaching methods, modern technical means in the development of children's intellectual abilities. The author of the article concludes that for the successful intellectual development of children, as long-term practice shows, it is not enough to have a well-organized, systematic, intense general educational work in an educational institution, a necessary condition for this is the use of scientific concepts and methods for the problem of identifying and developing giftedness.

Key words: academic giftedness, differentiation of learning, individualization of learning, intellectual abilities.

References

1. Antonova, O. Ye. (2015). Osnovni napriamy doslidzhen vitchyznianykh doslidnykiv z problemy obdarovanosti [The main areas of research of domestic researchers on the problem of giftedness]. *Kreatyvna pedahohika. Nauk.-metod. zhurnal*, (10), 37-46.

2. Antonova, O. Ye., & Vashchuk, O. V. (2017). Intehratyvnyi pidkhid do pobudovy modeli formuvannia hotovnosti vchyteliv do rozvytku akademichnoi obdarovanosti uchniv [An integrative approach to building a model for the formation of teachers' readiness for the development of students' academic giftedness]. *Profesiina osvita v umovakh intehratsiinykh protsesiv: teoriia i praktyka: zb. nauk. prats./za zah. red. prof. SS Vitvytskoi, dots. NIe Kolesnyk.,* 1, 174-182.

3. Bielska, N. A. (2017). Ekspertno-otsiniuvalna anketa dlia vyznachennia vchytelem uchniv z oznakamy intelektualnoi ta akademichnoi obdarovanosti [Expert assessment questionnaire for teacher identification of students with signs of intellectual and academic giftedness]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, (4), 23-26.

4. Bratko, M. V. (2017). Systema osvity USA: struktura, tradytsii upravlinnia, osoblyvosti vyshchoi osvity [The USA education system: structure, management traditions, features of higher education]. *Osvitolohichnyi dyskurs: elektronne naukove fakhove vydannia*, (3-4), 252-268.

5. Kamyshyn, V. V., & Reva, O. M. (2018). Metody i modeli upravlinnia rozvytkom akademichnoi obdarovanosti [Methods and models of managing the development of academic giftedness].

6. Kamyshysh, V. V., & Reva, O. M. (2016). Teoretychna model kvalimetrychnoho prohnozuvannia rozvytku akademichnoi obdarovanosti [A theoretical model of qualitative prediction of the development of academic giftedness]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, (2), 13-20.

© *Huang Tiwen*

7. Pashkova, M. (2022). Naukovi pidkhody do problemy akademichnoi obdarovanosti uchniv [Scientific approaches to the problem of academic giftedness of students]. *Innovatsii v pochatkovii osviti: dosvid, vyklyky sohodennia, perspektyvy: materialy I naukovo-praktychnoi internet-konferentsii zdobuvachiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity pershoho roku navchannia fakultetu pochatkovoho navchannia KhNPU imeni H. S. Skovorody (17 travnia 2022 r., m. Kharkiv) / za zah. red. d. ped. n., dots. V. V. Ushmarovoi. Kharkiv : KhNPU imeni H. S. Skovorody,* 2., 31.

Вступ

Існує проблема комплексної діагностики розвитку академічної обдарованості, створення умов для ефективного навчання обдарованих та талановитих дітей. Важливою умовою подальшого успішного вирішення цих завдань є об'єктивний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. Фахівці відзначають, що сучасна система освіти в Україні відчуває явний дефіцит педагогів, підготовлених до роботи з обдарованими талановитими дітьми. Предметна спрямованість професійної підготовки вчителів, скорочення обсягу годин, що відводиться на вивчення психолого-педагогічних дисциплін у ЗВО, безумовно, не сприяють формуванню у майбутніх педагогів умінь грамотно диференціювати навчально-виховний процес та вибудовувати індивідуальні плани розвитку дітей з різними здібностями. Водночас вирішення проблеми супроводу академічної обдарованості пов'язують із підвищенням інтелектуально-творчого потенціалу країни. З 60-х років XX століття в нашій країні існують спеціалізовані класи та школи, куди відбираються діти на основі їх схильностей та вищого рівня здібностей. Найбільш успішно робота з обдарованими дітьми в наші дні будується в освітніх установах підвищеного рівня навчання (ліцеї, коледжі, гімназії, авторські школи, школи з поглибленим вивченням окремих предметів тощо), які в більшій мірі сприяють

продуктивному особистісному та пізнавальному розвитку, ніж існуюча в сучасній загальноосвітній школі система організації шкільного життя.

Мета статті – проаналізувати історико-педагогічний аспект розвитку академічної обдарованості студентів в зарубіжній теорії та практиці.

Методи дослідження

Серед використаних методів дослідження визначальними були такі: аналіз та узагальнення науково-методичних джерел задля теоретичного обґрунтування проблеми дослідження, моделювання, синтез отриманих даних.

Результати та їх обговорення

Протягом XX століття на Заході обдарованих дітей зазвичай класифікували за допомогою тестів коефіцієнта інтелекту, але нещодавні розробки в галузі теорії інтелекту порушили проблему обмеженості такого тестування. Академічно обдаровані діти мають багато потреб, які стандартна освітня система не в змозі задовольнити. Тому в більшості освітніх установ Європи та США було створено програми для роботи з академічно обдарованими дітьми та, у зв'язку з цим, серйозно змінено та доповнено програми професійної підготовки педагогів (Братко, 2017). Важливу роль розвитку професійної підготовки педагогів, які працюють з обдарованими та талановитими дітьми, грають міжнародні організації, що досліджують обдарованість. З 1975 року існує Всесвітня рада з обдарованих та талановитих дітей, яка координує роботу з вивчення, навчання та виховання таких дітей, організовує міжнародні конференції. З 1988 року діє Європейський комітет з освіти обдарованих дітей (Євроталант) міжнародна неурядова організація з консультативним статусом при Раді Європи. Діяльність Євроталанту розгортається у трьох напрямках. По-перше, законотворча діяльність при Раді Європи. Вона спрямована на вдосконалення системи освіти з урахуванням особливих

© *Huang Tiwen*

потреб академічно обдарованих дітей. По-друге, проведення наукових досліджень та розробка концепції обдарованості та педагогічних підходів до академічно обдарованих дітей. По-третє, практична підтримка академічно обдарованих, тобто організація та допомога спеціальним школам, літнім таборам, консультативним центрам для вундеркіндів тощо. Результати роботи цієї організації багато в чому визначають підходи до підготовки педагогів із академічно обдарованими дітьми у системі професійної педагогічної освіти європейських країн. Нині у багатьох країнах світу діють спеціальні організації, які займаються вирішенням цієї проблеми. Для координації їхніх зусиль створено Всесвітню та Загальноєвропейську Ради з обдарованих та талановитих дітей. Високопрестижні навчальні заклади та наукові центри беруть активну участь у наукових дослідженнях, у розробці та організації програм навчання академічно обдарованих дітей, а великі промислові компанії займаються їх фінансовим забезпеченням.

Психолого-педагогічні проблеми академічної обдарованості нині досліджуються багатьма вченими у світі (Ф. Ганьє, Л. Термен, Дж. Рензуллі, Р. Стернберг, А. Танненбаум, Дж. Фельдхьюсен та ін.). Педагогами Сполучених Штатів Америки накопичено багатий практичний досвід, досягнуто позитивних результатів у галузі діагностичного тестування, розробки методики навчання академічно обдарованих дітей, створення відповідних навчальних програм, спеціальної підготовки учительських кадрів. У цій діяльності беруть участь Міністерство освіти і науки США, багато університетів та коледжів, місцеві органи освіти, громадські організації. У цій країні виникли наукові центри досліджень у галузі виявлення та навчання академічно обдарованих дітей при університетах штату Індіана, Коннектикут, Каліфорнія, Флорида та інших, було організовано випуск спеціальних журналів («Gifted Child Today», «Gifted Education International», «Educational

Researcher»), зросла кількість публікацій з даної проблематики. Протягом багатьох десятиліть в американській педагогіці триває протиборство різних, часом протилежних думок, оцінок, концепцій академічної обдарованості, що впливають на освітню політику в країні. Ще більш значний вплив на вибір форм, методів та засобів навчання дітей надавали і продовжують надавати потреби економіки та соціально-культурної сфери, що розвиваються, результатом цього складного і суперечливого процесу є сучасна система навчання дітей.

При вивченні питань, що стосуються виявлення та навчання академічно обдарованих дітей, ми розглянули основні психологічні аспекти проблеми дитячої обдарованості, які відображені у працях вітчизняних дослідників (Антонова, 2015). Науковці відзначають, що у психології таланту і обдарованості стали особливо інтенсивно розвиватися у США з середини 50-х рр. Як зазначив на VII Міжнародній конференції президент Всесвітньої ради з таланту та обдарованості дітей Х. Пасів, хоча суспільство завжди потребувало творчо обдарованих людей, лише в середині XX ст. дослідження з психології талантів та здібностей розгорнулися широким фронтом. Цьому сприяли два фактори: накопичені в психології дані про природу таланту, умови, що забезпечують його розвиток, та стрімке зростання наукових технологій. У роки дослідження таланту і обдарованості був організований 1949 р. Інститут вивчення особистості при університеті Південної Каліфорнії. Група тоді ще молодих учених – Дж. Гілфорд, П. Торренс, Ф. Баррон, К. Тейлор та інші на чолі з директором інституту Мак Конненом, здійснила низку великих дослідницьких проектів, які окреслили нові межі в психології творчої обдарованості та сприяли об'єднанню теоретичних досліджень з психології індивідуальних відмінностей та практичних робіт з побудови нових (навчальних програм у галузі диференційованого навчання). Трохи пізніше, у 60-ті

© *Huang Tiwen*

рр.. на початку другої половини століття, ця група дослідників заявила про себе тим, що на відміну від традиційних експериментів, будувала свої завдання, виходячи зі спостережень за поведінкою творчо обдарованих людей не в лабораторії, а в природних ситуаціях спілкування, роботі та відпочинку, тим, що від початку намагалася визначити не тільки специфічні прояви талановитості у тому чи іншому виді діяльності, а й характерні особливості особистості обдарованих людей, що виявлялися у поведінці, мисленні, схильностях тощо.

Психологи в кінці 50-х на початку 60-х рр. перебували під тиском практичних завдань і під тиском шкільних адміністраторів, які вимагали розробити способи ідентифікації обдарованих дітей, для яких призначалися створювані дорогі програми навчання, та перерахувати умови, які могли б найкращим способом забезпечувати повноцінне розкриття творчого потенціалу академічно обдарованої дитини. На початку 70-х років психологія індивідуальних відмінностей у тій її частині, що вивчає вищі рівні інтелектуальних здібностей, стає практичною наукою. Дослідження стрімко переміщуються у сферу освіти. Цьому сприяли дані соціологічних досліджень, які показали, що обдаровані люди становлять порівняно невелику частину населення (ці дані коливаються від 2,5 до 20%). За тестами виявлення загальної обдарованості чи творчості дані трохи вище: талановита частина населення «становить близько 20%.

Останні два десятиліття з'явилося багато робіт, присвячених трагедії невиявлених чи заблокованих системою шкільного навчання талантів. За статистичними даними, близько 30% відрахованих зі шкіл (за нездатність, неуспішність і навіть дурість) становлять академічно обдаровані діти. Наприкінці 70-х, на початку 80-х років стрімко розвивається вже зовсім нова, прикладна галузь психології – психологія талановитих, але не встигаючих у

навчанні дітей, у якій вивчаються причини затримок у розвитку талантів у дитячі роки та методи надання психологічної допомоги (Т. Ньюленд, Танненбаум, Волвілл, П.Дженес і Робінсон та ін). Роботи Дж. Гілфорда показали, що до кінця школи багато обдарованих та талановитих дітей відчувають важкі стани депресії, змушені маскувати від однолітків і дорослих свою обдарованість. Академічно обдаровані діти відчувають у школі дискримінацію через відсутність диференційованого навчання, через орієнтацію школи на середнього учня, через зайву уніфікацію програм, в яких погано передбачені або зовсім не враховуються індивідуальні можливості засвоєння знань (Антонова, 2017).

Однак від початку науково-практичних робіт у галузі психології обдарованих та талановитих учнів і до реальної перебудови американської школи минуло близько 10 років. Позитивним перетворенням заважали багато чинників (наприклад, упередження, що існує серед вчителів, що обдарована дитина не потребує допомоги, низький рівень підготовки вчителя, не здатного працювати з обдарованою дитиною, брак психологічних знань у вчителів). Недостатній психологічний рівень підготовки вчителя для роботи з дітьми, які виявляють нестандартність у поведінці та мисленні, призводить до того, що, оцінюючи своїх підопічних, вчителі відзначають у них демонстративність, бажання все робити по-своєму (упертість), істеричність, небажання та невміння слідувати за зразком тощо. Психологи вважають, що такі оцінки часто є наслідком неадекватного розуміння вчителем особистості та розвитку академічно обдарованої дитини.

Обдарованим дітям доводиться близько двох третин часу у школі проводити марно, маскуючи «інтелектуальний саботаж». Обдаровані діти набагато швидше за своїх однолітків проходять початкові рівні соціальної адаптації (слухняність та зразкова поведінка, орієнтована на отримання позитивної оцінки дорослих); у підлітковому віці вони часто

© *Huang Tiwen*

хіба що минають фазу дитячого конформізму і чинять опір правилам, груповим нормам і внутрішньогруповим орієнтаціям на авторитарних лідерів (Камишин, 2018).

Ці та багато інших даних викликали у США широку хвилю громадського руху серед вчителів, шкільних адміністраторів, батьків академічно обдарованих дітей та психологів. До кінця 70-х років. як приватні, так і державні школи почали перебудовуватися у бік диференційованого навчання. Незважаючи на відсутність якісних підручників та нестачу коштів, відбулися суттєві зміни. Цьому сприяли не тільки докази психологів, але й якісний стрибок у розвитку нових технологій, у різкому зростанні потреби суспільства в людях, які мають нестандартне мислення, вносять нову якість у виробниче та соціальне життя, вміють ставити і вирішувати нові завдання, що стосуються майбутнього. Саме такими потенціями володіють талановиті діти. Дуже популярними стали слова про те, що «якщо в суспільстві ми не матимемо людей, які конструктивно реагують на найменші зміни у загальному розвитку, ми зможемо загинути, і це буде та ціна, яку ми всі заплатимо за відсутність творчості».

На початку 80-х рр. було здійснено великий міжнародний проект, що включив дослідників семи країн, щодо вивчення особливої характеристики академічно обдарованих дітей – здатності прогнозувати майбутнє, програвати в голові ситуації ризику та небезпеки та можливі виходи з таких ситуацій. У США було створено спеціальні курси з навчання лідерству обдарованих підлітків. Завдання, які вирішуються на них учнями в середніх і далі у старших класах, далеко не дитячі, і відносяться до прогнозування та відтворення у групах таких ситуацій, як вибори, евакуація людей у районах стихійних лих, вирішення конфліктних ситуацій тощо. Дитячі варіанти навчання навичкам лідерства ведуться у низці шкіл та в початкових класах. Розробляються спеціальні комплексні навчальні програми для шкіл, що

об'єднують суміжні дисципліни, у яких учень може просуватися вільніше, ніж у звичайній програмі, не обмежений межами і завданнями лише одного шкільного предмета. Вводиться шкала вільного просування дитини залежно від її успіхів та реальних можливостей усередині різновікової групи, в якій об'єднані діти близького віку, наприклад, діти 6, 7 та 8 років (Бєльська, 2018). Дитина природним чином визначає собі товаришів з ігор і спілкування, рівень засвоєння змісту предмета. У цілому нині, диференційоване навчання США переходить від складання «програм із запасом» (більш поглиблених, розгалужених тощо) до програм із альтернативними підтемами. Альтернативні підпрограми засновані на нових даних про когнітивні індивідуальні стилі засвоєння нових знань. Популярні індивідуалізовані способи роботи з «навчальних угод», які укладаються між учням та вчителем; вони дозволяють заощаджувати час вчителя та працювати в індивідуальному темпі учню. Найновіше, що активно вводиться до шкіл США, Канади, низки країн Європи, - це врахування індивідуальних особливостей когнітивного стилю учнів. У цьому плані ведуться цікаві дослідження і до теперішнього часу розроблено низку програм з різних шкільних предметів (математики, історії, літератури), в яких навчальний матеріал опрацьовується різними учнями в різних «стилях», при цьому враховується взаємодія стилю найзвичнішого для вчителя та когнітивних переваг учнів. В основу теорії когнітивних стилів покладено концепцію функціонального домінування роботи лівої та правої півкуль, що докладно розробляється, і пов'язаних з цими особливостями «переваг» у сприйнятті, інтелектуальних операціях та особистісній поведінці.

Оцінка та аналіз процесів розвитку системи навчання академічно обдарованих, проведені провідними педагогами США, Європи та України, свідчать, що з багатьох питань виявлення та навчання академічно обдарованих дітей існують великі розбіжності. Це пояснюється насамперед їх

© *Huang Tiwen*

надмірною складністю, суперечливістю та широким різноманіттям, а також недостатньою теоретичною розробленістю у світовій науці. Предметом гострих дискусій, що розгорнулися у пресі, на багатьох наукових конференціях та семінарах стали питання: соціальної необхідності спеціального навчання академічно обдарованих дітей; походження та структури інтелектуальної обдарованості; виявлення обдарованих, діагностики їх здібностей; методики навчання та виховання академічно обдарованих дітей; ролі та місця різних типів американських шкіл у навчанні академічно обдарованих дітей; ролі сім'ї, громадських організацій та спеціальних служб у вирішенні завдання навчання та виховання обдарованих дітей та ін. (Камишиш, 2016; Пашкова, 2022 та ін.).

Висновок

Накопичений вітчизняний та зарубіжний досвід з цієї проблеми свідчить про актуальність подальшої розробки теоретичних основ та практичних шляхів розвитку системи навчання академічно обдарованих дітей. Особливості розвитку системи навчання академічно обдарованих дітей у США: поглиблення профільної та рівневої диференціації навчання; широке використання методів внутрішньої диференціації; варіативність форм індивідуалізації навчання; збільшення числа спеціальних освітніх установ, відділень та потоків; використання програм педагогічного наставництва. Особливості специфіки змісту освіти та методів навчання талановитих дітей, які полягають у застосуванні прискореного навчання та курсів «розширення» і збагачення» програми; підвищення ролі ефективних методів навчання, сучасних технічних засобів у розвитку інтелектуальних здібностей дітей. Як показує багаторічна практика, для успішного інтелектуального розвитку дітей недостатньо наявності добре організованої систематичної напруженої загальноосвітньої роботи в освітній установі. Необхідною умовою цього є використання наукових уявлень та методів до проблеми виявлення та розвитку обдарованості.

Література

1. Антонова, О. Є. (2015). Основні напрями досліджень вітчизняних дослідників з проблеми обдарованості. *Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал*, (10), 37-46.
2. Антонова, О. Є., & Ващук, О. В. (2017). Інтегративний підхід до побудови моделі формування готовності вчителів до розвитку академічної обдарованості учнів. *Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: зб. наук. праць./за заг. ред. проф. СС Вітвицької, доц. НЄ Колесник.*, *1*, 174-182.
3. Бєльська, Н. А. (2017). Експертно-оцінювальна анкета для визначення вчителем учнів з ознаками інтелектуальної та академічної обдарованості. *освіта та розвиток обдарованої особистості*, (4), 23-26.
4. Братко, М. В. (2017). Система освіти США: структура, традиції управління, особливості вищої освіти. *Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання*, (3-4), 252-268.
5. Камишин, В. В., & Рева, О. М. (2018). Методи і моделі управління розвитком академічної обдарованості.
6. Камишиш, В. В., & Рева, О. М. (2016). Теоретична модель кваліметричного прогнозування розвитку академічної обдарованості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, (2), 13-20.
7. Пашкова, М. (2022). Наукові підходи до проблеми академічної обдарованості учнів. Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи: *матеріали І науково-практичної інтернет-конференції здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти першого року навчання факультету початкового навчання ХНПУ імені Г. С. Сковороди (17 травня 2022 р., м. Харків) / за заг. ред. д. пед. н., доц. В. В. Ушмарової. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди,* Ч. 2., 31.

© *Huang Tiwen*

Хуан Тівень

Історико-педагогічний аспект розвитку академічної обдарованості студентів в зарубіжній теорії та практиці

Анотація

У даній статті проаналізовано історико-педагогічний аспект розвитку академічної обдарованості в зарубіжній теорії та практиці. Встановлено, що академічно обдаровані діти мають багато потреб, які стандартна освітня система не в змозі задовольнити. Тому в більшості освітніх установ Європи та США було створено програми для роботи з академічно обдарованими дітьми та, у зв'язку з цим, серйозно змінено та доповнено програми професійної підготовки педагогів. Важливу роль розвитку професійної підготовки педагогів, які працюють з обдарованими та талановитими дітьми, грають міжнародні організації, що досліджують обдарованість. Накопичений вітчизняний та зарубіжний досвід з цієї проблеми свідчить про актуальність подальшої розробки теоретичних основ та практичних шляхів розвитку системи навчання академічно обдарованих дітей. Особливості розвитку системи навчання академічно обдарованих дітей у США: поглиблення профільної та рівневої диференціації навчання; широке використання методів внутрішньої диференціації; варіативність форм індивідуалізації навчання; збільшення числа спеціальних освітніх установ, відділень та потоків; використання програм педагогічного наставництва. Особливості специфіки змісту освіти та методів навчання талановитих дітей, які полягають у застосуванні прискореного навчання та курсів «розширення» і збагачення» програми; підвищення ролі ефективних методів навчання, сучасних технічних засобів у розвитку інтелектуальних здібностей дітей.

Ключові слова: академічна обдарованість, диференціація навчання, індивідуалізація навчання, інтелектуальні здібності.